

Міністерство освіти і науки України
Хмельницька гуманітарно-педагогічна академія

БУДЗ ІРИНА ФЕДОРІВНА

УДК 376.54(410) (043.3)

РОЗВИТОК ОСВІТИ ОБДАРОВАНИХ ШКОЛЯРІВ У ВЕЛИКІЙ БРИТАНІЇ

13.00.01 – загальна педагогіка та історія педагогіки

Автореферат
дисертації на здобуття наукового ступеня
кандидата педагогічних наук

Хмельницький – 2016

Дисертацією є рукопис.

Робота виконана в ПВНЗ «Міжнародний економіко-гуманітарний університет імені академіка Степана Дем'янука», Міністерство освіти і науки України.

Науковий керівник – доктор педагогічних наук, професор
Ящук Інна Петрівна,
Хмельницька гуманітарно-педагогічна академія, декан
факультету початкової освіти та філології;

Офіційні опоненти: доктор педагогічних наук, доцент
Ковальчук Олена Сергіївна,
Луцький національний технічний університет,
професор кафедри іноземних мов;

кандидат педагогічних наук
Коляда Тетяна Василівна,
Уманський державний педагогічний університет імені
Павла Тичини, доцент кафедри соціальної педагогіки
та соціальної роботи.

Захист відбудеться «08» квітня 2016 р. о 10⁰⁰ годині на засіданні спеціалізованої вченої ради К 70.145.01 у Хмельницькій гуманітарно-педагогічній академії за адресою: зала засідань, вул. Проскурівського підпілля, 139, м. Хмельницький, 29013.

З дисертацією можна ознайомитись у бібліотеці Хмельницької гуманітарно-педагогічної академії за адресою: вул. Проскурівського підпілля, 139, м. Хмельницький, 29013.

Автореферат розісланий «04» березня 2016 р.

Учений секретар
спеціалізованої вченої ради

Б. С. Крищук

ЗАГАЛЬНА ХАРАКТЕРИСТИКА РОБОТИ

Актуальність теми. У сучасному світі, в умовах швидких змін і новітніх технологій, інтелектуалізації праці, гуманізації та динамізму в суспільстві зростає роль обдарованої особистості з високим рівнем загальної та духовної культури. На етапі впровадження освітніх реформ, спрямованих на виховання інтелектуальної, висококультурної особистості, від потенціалу якої залежить соціально-економічний та культурний розвиток держави, проблема ідентифікації, виховання та навчання обдарованих дітей є однією з найважливіших у педагогіці.

Перспектива освіти обдарованих школярів залежить від освітньої політики країни, науковців, учителів і, звісно, батьків. Динаміка розвитку освіти обдарованих свідчить, що ХХІ ст. повинно стати століттям обдарованої дитини. Зацікавленість суспільства проблемою обдарованості дітей відображена в законах України «Про сприяння соціальному становленню та розвитку молоді в Україні» (1993 р.), «Про освіту» (1996 р.), Концепції Державної цільової соціальної програми «Молодь України» на 2016–2020 роки (2015 р.) та інших нормативних і програмних документах.

В Україні освіта обдарованих школярів тісно пов'язана з процесом інтеграції нашої держави в освітньо-культурний простір об'єднаної Європи. Основною метою, яку ставлять перед школою батьки, суспільство і загалом реалії українського сьогодення, є реалізація потенціалу всіх учнів, зокрема обдарованих. Практично ж реалізація цієї мети в умовах вітчизняної шкільної освіти зводиться до активізації обмежених ресурсів для задоволення щоденних потреб цієї категорії школярів.

У контексті означеного актуалізується необхідність вивчення та впровадження зарубіжного досвіду в українську освіту з метою реалізації одного з пріоритетних напрямів державної освітньої політики – інтеграції національної освіти до європейських і світових тенденцій, що передбачає здійснення порівняльних досліджень у галузі освіти.

Заслуговує на увагу модель освіти обдарованих школярів у Великій Британії, однієї із найбільш розвинених країн світу, де впродовж десятиліть зміст освіти зазнав істотних змін з метою вдосконалення та реформування. Британські вчені, учителі-практики накопичили багатий досвід у виявленні, вихованні та навчанні обдарованих дітей та створили відповідні навчальні програми, підручники, запропонували методи діагностики та тестування фахівців для роботи з обдарованими дітьми і молоддю з метою підвищення їх кваліфікації.

У Великій Британії проблему обдарованості вперше почали вивчати на початку ХХ ст. Так, Ф. Гальтон (F. Galton) запропонував кількісний аналіз обдарованості особистості. Феномен обдарованості став об'єктом зацікавлень американських учених у середині ХХ ст. Дослідник Дж. Гілфорд (J. Guilford) розробив спеціальну програму, спрямовану на ідентифікацію обдарованості.

Загалом, кінець ХХ – початок ХХІ ст. позначений особливим інтересом наукової спільноти до проблеми обдарованості. Так, на особливу увагу в контексті досліджуваної проблеми заслуговують праці таких зарубіжних учених, як

Дж. Вебб (J. Webb), С. Гудлед (S. Goodlad), Д. Ейр (D. Eyre), Р. Зорман (R. Zorman), Ф. Кауфман (F. Kaufman), К. Кларк (C. Clark), Д. Монтгомери (D. Montgomery), Е. Піззіні (E. Pizzini), Ф. Пост (F. Post), М. Райс (M. Reis), Дж. Рензуллі (J. Renzulli), Р. Стернберг (R. Sternberg), Г. Трост (G. Trost), Дж. Фрімен (J. Freeman), К. Хеллер (K. Heller), Х. Цукерман (H. Zukerman) та ін.

У Великій Британії соціальне та культурне походження обдарованих і талановитих учнів, проблеми їх ідентифікації досліджують Р. Аттфілд (R. Attfield), Я. Ворвік (I. Warwick), Д. Вуд (D. Wood), Д. Ейр (D. Eyre), Р. Кемпбелл (R. Campbell), Т. Олів'єр (T. Olivier), Н. Робінсон (N. Robinson), Дж. Фрімен (J. Freeman) та ін.

Досвід роботи з обдарованими дітьми та молоддю в окремих державах світу представлений у наукових працях українських та зарубіжних дослідників. Так, модель освіти обдарованих дітей у *країнах Європи* представлена у дослідженнях О. Антонової, І. Волощука, М. Міленіної, Н. Поліхун, Л. Чухно та ін.; у *США* – О. Бевз, А. Біди, Н. Поморцевої, Н. Сельдинської, П. Тадеєва, Н. Теличко, С. Цветкової та ін.; у *Великій Британії* – С. Кедволледер (S. Cadwallader), Т. Коляди, М. Міленіної, С. Цветкової, І. Холод, Н. Шульги, Н. Яременко та ін. Окремі аспекти окресленої проблеми розкрито в дослідженнях українських компаративістів (О. Заболотна, О. Ковальчук, Н. Лавриченко, О. Локшина, О. Огієнко, Л. Пуховська, А. Сбруєва, С. Шандрук та ін.), об'єктом уваги яких став міжнародний досвід реформування сучасної освіти, проблеми європейської інтеграції в освітній сфері та ін.

Попри посиленій інтерес науковців до здобутків британської педагогіки, проблема розвитку освіти обдарованих школярів у цій країні потребує більш докладного вивчення. На межі століть у Великій Британії на рівні державної політики були вжиті ефективні заходи щодо вдосконалення системи освіти обдарованої молоді, що на сьогодні не є предметом спеціальних досліджень, але становить науковий інтерес з огляду на українські реалії.

Актуальність дослідження зумовлена прагненням адаптувати вітчизняну освіту до європейських стандартів, а глибоке вивчення й аналіз британського досвіду освіти обдарованих школярів сприятиме подоланню недоліків і *суперечностей*, наявних у системі освіти України, зокрема між:

- педагогічною значущістю запозичення зарубіжного (британського, зокрема) досвіду освіти обдарованих школярів та недостатнім його вивченням у теоретичному та практичному аспекті;

- зрослою роллю обдарованої особистості в суспільстві та недостатньою увагою з боку державних і громадських інституцій до проблеми розвитку освіти обдарованих школярів;

- посиленням вимог до навчання обдарованих дітей відповідно до сучасних освітніх тенденцій та усталеними формами роботи з такими дітьми в Україні;

- необхідністю ефективної підготовки майбутніх учителів до роботи з обдарованими дітьми та недостатньою кількістю відповідних навчальних програм.

Зважаючи на значний теоретичний і практичний досвід Великої Британії в розробці стандартів, навчальних програм, планів, організації навчання

обдарованих школярів, результати дослідження проблеми розвитку освіти обдарованих школярів у цій країні є вагомими для процесу становлення системи освіти обдарованих дітей і в Україні.

Таким чином, актуальність порушеної проблеми, її недостатня розробка в теорії та практиці, необхідність подолання зазначених суперечностей, а також об'єктивна потреба в освоєнні позитивного досвіду Великої Британії з метою перспективного розвитку вітчизняної системи освіти зумовили вибір теми дисертації **«Розвиток освіти обдарованих школярів у Великій Британії»**.

Зв'язок роботи з науковими програмами, планами, темами. Тема дослідження є складником тематичного плану наукових досліджень ПВНЗ «Міжнародний економіко-гуманітарний університет імені академіка Степана Дем'янчука «Психолого-педагогічні основи гуманізації виховання і навчання в школах та вищих навчальних закладах» (номер державної реєстрації 0106U002439).

Тему дисертації затверджено вченою радою ПВНЗ «Міжнародний економіко-гуманітарний університет імені академіка Степана Дем'янчука» (протокол № 4/1 від 03.12.2015 р.) та узгоджено в Міжвідомчій раді з координації наукових досліджень з педагогічних і психологічних наук в Україні (протокол № 2 від 28.02.2012 р.).

Мета дослідження – виявити та розкрити організаційно-педагогічні засади розвитку освіти обдарованих школярів у Великій Британії та визначити можливості використання досвіду цієї країни у вітчизняній освітній практиці.

Відповідно до мети визначено такі **завдання дослідження**:

1. Здійснити аналіз стану розробленості наукової проблеми та розкрити концепції обдарованості, наявні у світовій педагогічній науці.
2. Охарактеризувати систему освіти обдарованих школярів у Великій Британії та висвітлити політику британського уряду щодо ідентифікації обдарованості.
3. Виокремити напрями модернізації освіти обдарованих школярів у Великій Британії.
4. Вивчити стан освіти обдарованих школярів в Україні та розробити практичні рекомендації щодо врахування практичного досвіду Великої Британії у вітчизняній освітній практиці.

Об'єкт дослідження – освіта обдарованих школярів у Великій Британії.

Предмет дослідження – організаційно-педагогічні засади розвитку освіти обдарованих школярів у Великій Британії.

Методи дослідження. Для розв'язання завдань дослідження використовувався комплекс взаємопов'язаних методів: *теоретичний та історико-логічний аналіз, синтез, порівняння, узагальнення та систематизація* – для аналізу теоретичних питань розвитку освіти обдарованих школярів та характеристики сучасної системи освіти Великої Британії в контексті означеної проблеми; *порівняльно-історичний та хронологічний* – для характеристики суспільно-політичних, соціально-економічних і культурно-освітніх процесів та історико-ретроспективного аналізу розвитку змісту освіти обдарованих школярів у Великій Британії; *системно-структурний* – для виявлення і розкриття організаційно-

педагогічних засад розвитку освіти обдарованих школярів у Великій Британії; *системно-функціональний* – для виокремлення напрямів модернізації змісту освіти обдарованих школярів у Великій Британії; *порівняльного (компаративного) аналізу* – для зіставлення даних, аналізу й синтезу одержаних результатів з метою формулювання висновків про стан освіти обдарованих школярів Великої Британії та України, а також обґрунтування можливостей застосування в Україні позитивного британського досвіду.

Хронологічні межі дослідження охоплюють кінець ХХ – початок ХХІ ст. *Нижня межа* визначається створенням у Великій Британії Національної програми для освіти обдарованих і талановитих Англії (England's National programme for Gifted and Talented education, 1999 р.) унаслідок актуалізації проблеми освіти обдарованих дітей у 90-ті рр. ХХ ст. *Верхня хронологічна межа* дослідження обумовлена активною програмною і проектною діяльністю в галузі освіти для обдарованих і талановитих школярів (програма «Обдаровані і талановиті Лондона» (London Gifted and Talented) та ін.), досягненнями Національної академії для обдарованої і талановитої молоді (National Academy for Gifted and Talented Youth), розвитком онлайн-ресурсів, створенням національних організацій для обдарованих і талановитих дітей, деякі з яких реалізуються за межами Великої Британії, а також внесенням змін до Національної програми для освіти обдарованих і талановитих Англії (England's National programme for Gifted and Talented education, 2010 р.).

Територіальні межі дослідження охоплюють межі трьох адміністративно-політичних частин Великої Британії (Англії, Уельсу та Шотландії), що зумовлено динамічним розвитком освіти для обдарованих і талановитих школярів у цих країнах. Увагу сфокусовано на розвиток освіти обдарованих школярів у досліджуваний період повною мірою в Англії, оскільки Національна програма для освіти обдарованих і талановитих поширювалася передусім на цю країну Великобританії та впливала на освітню політику, що стосувалася цих категорій школярів, Уельсу та Шотландії. Законодавство щодо освіти обдарованих учнів в Уельсі та Шотландії не виходить за межі інклюзивного підходу Великої Британії. Проте, освітня політика кожної з цих країн характеризується автономністю та має свої особливості щодо ідентифікації обдарованих і талановитих школярів, забезпечення їхніх освітніх потреб, а також потреб окремих категорій обдарованих і талановитих учнів. До територіальних меж дослідження не увійшла Північна Ірландія (частина Сполученого Королівства), оскільки процеси в освіті обдарованих дітей у досліджуваний період в цій країні не набули системності.

Джерельну базу дослідження склали:

– нормативні та програмні документи органів освіти Великобританії («Національна програма для освіти обдарованих та талановитих Англії» (England's National programme for Gifted and Talented education) (1999 р.) та ін.) та України (Державна цільова програма роботи з обдарованою молоддю на 2007–2010 роки (2007 р.), Концепція регіональної стратегії підтримки та розвитку дитячої обдарованості на період до 2020 року (2009 р.) та ін.);

– документи та аналітичні матеріали міжнародних економічних, культурно-освітніх, правових та професійних організацій (Європейська Рада з питань

обдарованих (The European Council for High Ability), Європейська агенція розвитку особливих освітніх потреб (European Agency for Development in Special Needs Education), Європейський Рада (Council of Europe), ЮНЕСКО (UNESCO) та ін.);

– наукові праці зарубіжних та українських учених із проблеми дослідження;

– інформаційно-аналітичні матеріали, проекти та програми державних і недержавних організацій щодо освіти обдарованих школярів у Великій Британії (Наглядової групи з питань освіти обдарованих і талановитих при уряді Великої Британії (The Government's Gifted and Talented Group), Національної академії обдарованої і талановитої молоді (National Academy for Gifted and Talented Youth), Департаменту у справах дітей, шкіл і сімей Великої Британії (Department for Children, Schools and Families, UK), Департаменту освіти та професійної підготовки Великої Британії (Department of Education and Training, UK), Національної асоціації для здібних дітей у навчанні (National Association for Able Children in Education), Національної асоціації для обдарованих дітей (The National Association for Gifted Children);

– онлайн-ресурси («Професійне становлення обдарованих і талановитих» (Gifted and Talented Professional Development) та ін.);

– довідково-інформаційна вітчизняна та зарубіжна література;

– матеріали міжнародних моніторингових щодо педагогічної підтримки обдарованої молоді: Департаменту освіти та навичок (Department for Education and Skills); Центру британських учителів (Centre for British Teachers) та ін.);

– вітчизняні та зарубіжні педагогічні й психологічні періодичні видання (журнали «Педагогіка», «Обдарована дитина», «Освіта та розвиток обдарованої особистості», «Шлях освіти», «Одаренный ребенок», «Вопросы психологии», «Щоквартальник обдарована дитина» («Gifted Child Quarterly»), «Дослідження з питань обдарованості» («High Ability Studies») та ін.).

Наукова новизна одержаних результатів полягає в тому, що:

– *уперше* виявлено та розкрито організаційно-педагогічні засади розвитку освіти обдарованих школярів у Великій Британії, як-от: *особливості системи освіти Великої Британії в контексті розвитку змісту навчання обдарованих школярів* (багатоступенева структура початкової та середньої ланки шкільної освіти у Великій Британії дає можливість поступово ідентифікувати обдарованих школярів, групувати їх згідно з положеннями Національної програми для освіти обдарованих і талановитих Англії (England's National Programme for Gifted and Talented Education), розвивати їхні здібності на кожному етапі, надавати рівні можливості й ресурси незалежно від соціального статусу, етнічної та статевої приналежності, місця проживання); *основні засади політики уряду Великої Британії щодо ідентифікації обдарованості* (відсутність директивного підходу до вибору методів і принципів ідентифікації обдарованих і талановитих учнів; обов'язковість ведення реєстру обдарованих і талановитих учнів кожною школою з відображенням соціально-економічного рівня сім'ї, статі, походження та етнічної приналежності; надання школам права на визначення кількості обдарованих і талановитих учнів з урахуванням підвищення стандартів навчання для таких учнів; створення значної кількості інтернет-ресурсів, які надають вичерпну інформацію

про шкільні переписи, ефективне навчальне забезпечення для обдарованих і талановитих дітей, політику уряду та особливості ідентифікації обдарованих і талановитих школярів; розробка та постійне удосконалення стандартів якості, які передбачають ефективні заходи для обдарованих учнів на класному, шкільному та місцевому рівнях); *напрями модернізації освіти обдарованих школярів у Великій Британії* (постійне удосконалення навчально-методичного забезпечення розвитку змісту освіти обдарованих школярів; розвиток освіти для окремих категорій обдарованих школярів; реалізація навчальних проектів як чинника удосконалення освіти для обдарованих учнів; діяльність асоціацій, організацій та державних і громадських товариств);

– *уточнено* зміст понять «обдаровані», «талановиті» та ін., наукові уявлення про концепції обдарованості, представлені у світовій педагогічній науці.

Подальшого розвитку набули основні положення порівняльної педагогіки та порівняльний аналіз досвіду освіти обдарованих школярів в Україні та Великій Британії.

До наукового обігу введено маловідомі та раніше невідомі англійські джерела й історичні факти, що поглиблюють розуміння проблеми освіти обдарованих школярів у Великій Британії.

Практичне значення одержаних результатів полягає в тому, що основні положення і результати дослідження використано викладачами вищих педагогічних навчальних закладів для розширення змісту навчальних курсів «Порівняльна педагогіка», «Технології соціально-педагогічної роботи в зарубіжних країнах» та ін.

Результати дослідження можуть бути використані при написанні підручників та посібників з проблеми обдарованості. Теоретичні положення й висновки дослідження можуть бути реалізовані в процесі підготовки майбутніх учителів та в системі післядипломної педагогічної освіти. Вони сприятимуть кращому розумінню змісту поняття «обдарованість», збагатять вітчизняну теорію і практику освіти обдарованих школярів, що може стати основою для подальших досліджень в означеному напрямі, а також уможливлять використання досвіду Великої Британії у навчально-виховній роботі з обдарованими дітьми в Україні шляхом впровадження практичних рекомендацій на нормативному, організаційному, комунікативному рівнях в умовах реформування вітчизняної освіти.

Результати дослідження **впроваджено** в навчально-виховний процес Уманського державного педагогічного університету імені Павла Тичини (довідка № 3019/01 від 01.12.2015 р.), Хмельницької гуманітарно-педагогічної академії (довідка № 805 від 03.12.2015 р.), Волинського інституту післядипломної педагогічної освіти (довідка № 694/02-13 від 04.12.2015 р.), ПВНЗ «Міжнародний економіко-гуманітарний університет імені академіка Степана Дем'янчука» (довідка № 04/70 від 08.12.2015 р.), ДЗ «Південноукраїнський національний педагогічний університет імені К. Д. Ушинського» (довідка № 3530/16 від 10.12.2015 р.).

Особистий внесок здобувача, представлений у статті «Організація навчання обдарованих школярів в Англії» (співавтор П. Тадеєв) [12], полягає у здійсненні

аналізу процесу організації навчання обдарованих школярів у Великій Британії.

Апробація результатів дисертації. Основні положення й висновки дослідження були представлені у доповідях на науково-практичних конференціях різного рівня, серед яких: *міжнародні* – «Педагогіка вищої школи: методологія, теорія, технології» (Рівне, 2010), «Сучасні тенденції розвитку освіти в Україні та за кордоном» (Горлівка, 2010), «Вища освіта України у контексті інтеграції до європейського освітнього простору» (Київ, 2011), «Сучасні тенденції розвитку освіти в Україні та за кордоном» (Горлівка, 2012), «Одаренные дети – интеллектуальный потенциал государства» (смт. Гаспра, АР Крим, 2012), «Проблеми розвитку вищої школи та економіки в ХХІ столітті» (Рівне, 2013); *всеукраїнська* – «Актуальні проблеми підготовки сучасного вчителя» (Умань, 2012); *регіональні* – «Актуальні проблеми підготовки фахівців соціальної сфери» (Умань, 2015), «Права дитини: від витоків до сьогодення» (Умань, 2015) та ін.; під час участі у професійних *майстер-класах та проектах* «Inclusive Society-Well-Being-Participation», «Social Conflicts – Social Well-being and Safety – Competitiveness and Social Development» (Будапешт, 2014); *на засіданнях* кафедри загальної педагогіки ПВНЗ «Міжнародний економіко-гуманітарний університет імені академіка Степана Дем'янчука» (2011–2015 рр.).

Публікації. Результати дослідження висвітлено в 15 наукових публікаціях автора (14 – одноосібні), з яких 11 відображають основні наукові результати дисертації (зокрема, 2 публікації в зарубіжних наукових виданнях), 4 – апробаційного характеру.

Структура та обсяг дисертації. Робота складається зі вступу, трьох розділів, висновків до них, загальних висновків, списку використаних джерел (388 найменувань, із них 240 іноземними мовами), 4 додатків на 24 сторінках. Загальний обсяг дисертації становить 233 сторінки друкованого тексту, основний зміст викладено на 172 сторінках. Роботу ілюстровано 1 рисунком.

ОСНОВНИЙ ЗМІСТ РОБОТИ

У **вступі** обґрунтовано актуальність теми, її зв'язок з науковими програмами, планами, темами; визначено мету, завдання, об'єкт, предмет, хронологічні та територіальні межі дослідження; розкрито методи, джерельну базу дослідження; визначено наукову новизну та практичне значення одержаних результатів; наведено відомості про впровадження, апробацію та опублікування результатів дослідження; вказано структуру та обсяг дисертації.

У першому розділі – **«Теорія та практика освіти обдарованих школярів у Великій Британії»** – окреслено проблеми обдарованості дітей в теорії та історії педагогічної науки; здійснено аналіз сучасної системи освіти Великої Британії в контексті розвитку змісту навчання обдарованих школярів; охарактеризовано політику уряду щодо ідентифікації обдарованих і талановитих школярів у Великій Британії; охарактеризовано британську модель освіти обдарованих школярів як частину загальнонаціональної політики.

З'ясовано, що проблема обдарованості стала предметом спеціальних наукових досліджень ще на початку ХХ ст. Досвід освіти обдарованих школярів,

висвітлений у працях зарубіжних і вітчизняних психологів та педагогів, за умови осмислення та впровадження в педагогічну практику, уможлиблює глибше розуміння проблеми обдарованості в Україні та підвищення ефективності української педагогічної науки і практики в цьому контексті.

У дослідженні розкрито розуміння двох головних підходів до освіти обдарованих школярів – *східної* (кожна дитина народжується з однаковим потенціалом, найголовнішою відмінністю вважається рівень розвитку дитини, вищий щабель якого досягається важкою працею) та *західної* (домінантою розвитку і формування обдарованості є генетичний вплив, що зумовлює незначну кількість обдарованих і талановитих) *філософії*.

З'ясовано особливості сучасних підходів до проблеми обдарованості, наявних у світовій педагогічній науці загалом та Великої Британії, зокрема. Традиційна точка зору *матеріалістів* щодо феномену обдарованості ґрунтується на ідеї існування особливої формули визначення та вимірювання феномена обдарованості (Л. Терман (L. Terman) та ін.). На думку *есенціалістів* (Д. Балчін (D. Balchin), Дж. Матьюс (J. Mathews) та ін.), високий рівень інтелекту є спадковою неврологічною перевагою, що відрізняє обдарованих від їхніх однолітків, і разом із правильно створеними умовами є тим фактором, який стане запорукою подальшого успіху. Підхід *модерністів* (Ф. Горовіц (F. Horowitz) та ін.) ґрунтується на переконаннях, що обдарованість (як взаємодія між людиною та її нестабільним оточенням) є динамічною, гнучкою, а природа таланту постійно змінюється.

Установлено, що у Великій Британії перші уявлення про обдарованість формувалися на основі загальних визначень означеного феномена, згідно з якими дитина повинна володіти певними рисами, загальними для всіх здібностей. *Загальна концепція* розглядає обдарованість як виняткове вміння міркувати, абстрактно мислити, вирішувати проблеми і отримувати знання (А. Танненбаум (A. Tannenbaum) та ін.). Протилежною є точка зору на обдарованість, що формується на основі *концепції різноманітності*, – обдарована особистість може виявляти відмінні знання хоча б в одній (не обов'язково у всіх) сфері знань, що й повинні враховувати програми для обдарованих дітей (Г. Гарднер (H. Gardner) та ін.). *Соціально-культурна концепція* обдарованості бере до уваги соціалізацію та виховання особистості в різних культурних середовищах і визнає, що обдарованість є відносним поняттям, яке по-різному витлумачується в різних соціально-культурних групах (С. Філіпсон (S. Phillipson), С. Рейс (S. Reis) та ін.).

Виявлено, що організація освіти обдарованих школярів у Великій Британії ґрунтується на багатому науковому досвіді провідних учених-педагогів, дослідників та практиків. Історія розвитку освіти обдарованих дітей у Великій Британії дала поштовх для створення національного концептуального підґрунтя британської моделі освіти обдарованих дітей та Наглядової групи з питань освіти обдарованих і талановитих школярів при уряді Великої Британії (The Government's Gifted and Talented Group) (1998 р.).

Охарактеризовано урядову політику Великої Британії щодо ідентифікації обдарованих і талановитих школярів. Здійснений аналіз нормативно-правових

документів органів освіти Великобританії («Національна програма для освіти обдарованих та талановитих Англії» (England's National programme for Gifted and Talented Education), Стандарти Департаменту освіти та навичок (Standards of Department for Education and Skills) та ін.) та інформаційно-аналітичних матеріалів європейських культурно-освітніх і правових організацій (Європейська Рада з питань обдарованих (The European Council for High Ability), Європейська агенція розвитку особливих освітніх потреб (European Agency for Development in Special Needs Education) та ін.) дав можливість встановити, що у Великій Британії в межах терміну «обдаровані» для означення цієї категорії дітей послуговуються термінами «обдаровані і талановиті» (Англія), «більш здібні і талановиті» (Уельс), «здібні» (Шотландія). Проте, у британській освітній практиці є загальноприйнятим визначення поняття «*обдаровані і талановиті діти*», запропоноване Департаментом освіти та професійної підготовки Великої Британії (Department of Education and Training, UK), – це діти, рівень здібностей яких в одній або кількох галузях є значно вищим за рівень здібностей їхніх однолітків. *Обдаровані* – це ті, які виявляють здібності в одній (або більше) навчальній дисципліні, а *талановиті* – це здібні у спорті, музиці, образотворчому мистецтві, акторській майстерності (Я. Ворвік (I. Warwick)).

Інструкції Департаменту освіти та професійної підготовки Великої Британії (Department of Education and Training, UK) не мають директивного характеру щодо методів ідентифікації, тому школам надають право визначати критерії обдарованих і талановитих учнів. Департамент зобов'язує школи формувати та постійно оновлювати реєстр обдарованих і талановитих незалежно від їх соціального статусу, статі, походження та етнічної приналежності. Існують вимоги Департаменту освіти та професійної підготовки щодо кількості обдарованих і талановитих учнів (до 10% від загальної кількості учнів у школі). Проте школи мають право варіювати кількість обдарованих і талановитих учнів, обґрунтовуючи свою позицію.

Школи Великої Британії тісно співпрацюють з батьками учнів. Цьому сприяють інтернет-ресурси, які надають вичерпну інформацію про шкільні переписи, ефективне навчальне забезпечення для обдарованих і талановитих дітей, політику уряду щодо критеріїв ідентифікації обдарованих і талановитих школярів (веб-сайт «Молоді, обдаровані і талановиті» («Young, Gifted and Talented website»), сайт Департаменту освіти та професійної підготовки Великої Британії (Department of Education and Training, UK) та ін.).

Три рівні стандартів якості у Великій Британії (фундаментальний рівень, рівень удосконалення, досконалий рівень) зумовлюють ефективні заходи, спрямовані на навчання обдарованих учнів на класному, шкільному та місцевому рівнях.

Установлено, що багатогранність британської моделі освіти обдарованих школярів полягає в усвідомленні важливості принципу соціальної, економічної та етнічної рівності. Ця модель передбачає наявність відповідного навчального плану для обдарованих школярів, орієнтованого на підвищення їхньої самооцінки та професійний ріст учителів. Концепція моделі освіти для обдарованих і

талановитих школярів Великої Британії полягає в поєднанні двох взаємопов'язаних елементів – ідентифікації та освітнього забезпечення.

У другому розділі – «**Напрями модернізації освіти обдарованих школярів у Великій Британії**» – проаналізовано навчально-методичне забезпечення розвитку освіти обдарованих школярів у Великій Британії; висвітлено особливості розвитку освіти для окремих категорій обдарованих школярів; охарактеризовано навчальні проекти як чинник удосконалення освіти для обдарованих учнів у Великій Британії.

Із метою характеристики навчально-методичного забезпечення розвитку освіти обдарованих школярів у Великій Британії здійснено аналіз навчальних планів та програм для означеної категорії учнів.

З'ясовано, що метою освітньої ініціативи щодо обдарованих і талановитих школярів є поліпшення навчального забезпечення та підвищення результатів у навчанні учнів цієї категорії шляхом створення відповідної навчальної програми, яка б поєднувала шкільне та позашкільне навчання. Цю мету допомагають реалізувати координатори з питань освіти для обдарованих і талановитих школярів (з числа представників педагогічних колективів шкіл), які опікуються процесом ідентифікації та задоволенням потреб кожної школи.

Британська модель, покладена в основу процесу ідентифікації, передбачає такі кроки: школа призначає координатора з питань освіти обдарованих і талановитих, ставить перед ним завдання – за допомогою низки стратегій залучити обдарованих учнів до навчання за шкільними програмами, які мають на меті задовольнити потреби таких учнів.

З'ясовано, що навіть найдосконаліші навчальні програми для обдарованих і талановитих дітей не зможуть забезпечити чіткого й безпомилкового процесу ідентифікації. З цією метою Департамент освіти і професійної підготовки Великої Британії проводить єдину політику щодо відбору таких учнів на державному рівні, одним зі складників якої є належна підготовка педагогічного складу.

У Великій Британії працює низка організацій, освітніх структур, які організовують тренінги для вчителів, як-от: Вестмінстерський інститут освіти при університеті Оксфорд Брукс (Oxford Brookes University) та Оксфордському університеті (University of Oxford), Національна асоціація для здібних дітей у навчанні (National Association for Able Children in Education), проект для підтримки обдарованих учнів і вчителів у галузі математики (NRICH enriching mathematics) при Кембриджському університеті, онлайн-ресурси для педагогів «Інструменти для вчителя» (Teacher Tools) та «Навчання мові через наукове мислення» (Teaching Language Through Thinking in Science), створені організацією «Обдаровані і талановиті Лондона» (London Gifted and Talented) та ін.

Розкрито особливості розвитку освіти для окремих категорій обдарованих школярів. Зокрема, у Великій Британії історично склалася ситуація, що обдаровані учні із заможних родин мають більше шансів отримати освіту, спрямовану не лише на задоволення їхніх освітніх потреб, а й подальшу успішну професійну діяльність. Тому пріоритетним напрямом сучасної британської моделі освіти для обдарованих і талановитих школярів є пошук шляхів задоволення освітніх потреб обдарованих

учнів із малозабезпечених сімей, що стало складником соціальної політики країни. Відповідно до Національної програми для освіти обдарованих і талановитих у Великій Британії (England's National Programme for Gifted and Talented Education) етнічна приналежність не повинна бути перешкодою для ідентифікації учнів як обдарованих. Ця програма орієнтована на підвищення рівня навчальних досягнень обдарованих і талановитих школярів з неблагополучних сімей, вихідців з етнічних груп, для яких англійська не є рідною мовою, а другою мовою спілкування, у порівнянні з успішністю їхніх однолітків, які виховувалися в більш сприятливому середовищі. Прикладом такого підходу є проект «Усвідомлення рівності і досягнень учнів» (Realising Equality and Achievement for Learners).

У результаті здійсненого дослідження дійшли висновку, що система освіти для обдарованих і талановитих дітей у Великій Британії характеризується цілісністю та інклюзивністю, оскільки в цій країні обов'язковою є ідентифікація учнів із особливими освітніми потребами (SEN – Special Educational Needs). Якісний процес ідентифікації та навчальне забезпечення обдарованих і талановитих учнів є головним принципом державної освітньої політики в галузі освіти обдарованих. З цією метою у Великій Британії успішно функціонують нові навчальні проекти та програми з питань освіти обдарованих школярів, з-поміж яких виокремлено такі:

- з 1999 р. програма «Якісна освіта у містах» («Excellence in Cities»);
- з 1999 р. Національна програма для освіти обдарованих і талановитих Англії (England's National Programme for Gifted and Talented Education);
- з 2002 р. програма «Виклики Лондона» (London Challenge);
- з 2004 р. програма «Обдаровані і талановиті Лондона» (London Gifted and Talented);
- з 2007 р. програма «Задоволення виклику – стандарти якості в освіті більш здібних і талановитих учнів» («Meeting the Challenge – Quality Standards in Education for More Able and Talented Pupils», Уельс).

З'ясовано, що в справі розвитку освіти для обдарованих у Великій Британії заслуговують на увагу *асоціації, організації та товариства* (державні і громадські), з-поміж яких виокремлено такі:

- Національна асоціація для здібних дітей у навчанні (National Association for Able Children in Education) (Англія, Уельс);
- «Шотландська мережа підтримки здібних учнів» («Scottish Support Network for Able Pupils»);
- Європейська Рада з питань обдарованих (The European Council for High Ability);
- Національна асоціація для обдарованих дітей (The National Association for Gifted Children);
- організація «Голос обдарованих і талановитих» (Voice Gifted and Talented).

Освітня політика Великої Британії в галузі обдарованих і талановитих характеризується активною позицією вищих навчальних закладів, науковців і викладачів, яка дозволяє створювати відповідні навчальні програми, освітні проекти, а також організації для обдарованих і талановитих дітей і молоді, їхніх

батьків та вчителів. Прикладом цього слугує онлайн-ресурс «Професійне становлення обдарованих і талановитих» (Gifted and Talented Professional Development), створений за підтримки Вестмінстерського педагогічного інституту при університеті Оксфорд Брукс (Oxford Brookes University) і Департаменту освіти і професійної підготовки Великої Британії (Department of Education and Training, UK).

У третьому розділі – **«Перспективи використання досвіду Великої Британії в системі освіти обдарованих школярів в Україні»** – вивчено стан освіти обдарованих школярів в Україні та розроблено рекомендації щодо врахування практичного досвіду Великої Британії у вітчизняній практиці навчання і виховання обдарованих учнів.

Здійснено аналіз трьох основних складників освіти обдарованих школярів в Україні – нормативного, організаційно-інституційного, комунікативного. З'ясовано, що на рівні *нормативного складника* зацікавленість суспільства проблемою обдарованості дітей представлена в низці законодавчих та нормативних документів, серед яких *Укази Президента України* («Про положення про стипендії Президента України для переможців Всеукраїнських олімпіад з базових навчальних предметів і Всеукраїнського конкурсу-захисту науково-дослідницьких робіт учнів-членів Малої академії наук України» (2006 р.), «Про додаткові заходи щодо державної підтримки обдарованої молоді» (2000 р.)), а також в *інших нормативних документах* (Концепція становлення мережі середніх освітніх закладів для розвитку творчої обдарованості (1996 р.) та ін.).

Організаційно-інституційний складник освіти обдарованих дітей в Україні представлений державним та недержавним (громадським) сектором. На рівні *державного сектору* основну роль у соціальній структурі освіти для обдарованих відіграє Інститут обдарованої дитини Національної академії педагогічних наук України (створений 08.08.2007 р.). Прикладом його діяльності є ряд наукових, науково-практичних та методичних заходів, що проводяться співробітниками Інституту або за їх підтримки: міжнародні, всеукраїнські та регіональні науково-практичні конференції, науково-практичні семінари, круглі столи тощо; різноманітні конкурси, фестивалі, виставки: Всеукраїнська виставка-фестиваль «Обдаровані діти України», Всеукраїнський конкурс «Творчий учитель – обдарований учень», Всеукраїнський конкурс-рейтинг загальноосвітніх навчальних закладів по роботі з обдарованими дітьми «Школа – джерело талантів» та ін.

Важливим напрямом роботи з обдарованими дітьми в Україні є навчання в Малій академії наук України, а також організація й проведення всеукраїнських предметних олімпіад. З-поміж інших ефективних форм роботи з обдарованими учнями є літні табори для обдарованих, спрямовані на залучення обдарованої учнівської молоді до пошукових, дослідницьких та експериментальних робіт у різних галузях науки, техніки й виробництва, поглиблене вивчення профільних дисциплін та задоволення потреб професійного самовизначення (літні школи для обдарованих дітей, тренінг-центр «Ти найкращий» та ін.).

Аналіз вітчизняної системи освіти для обдарованих дітей засвідчив, що *недержавний (громадський) сектор* (поруч із державним) представлений благодійною організацією «Обдаровані діти – майбутнє України», діяльність якої спрямована на пошук і підтримку талановитих дітей і молоді.

Комунікативний складник системи освіти для обдарованих дітей передусім представлений засобами масової інформації, що відображають актуальні питання в галузі теорії та практики розвитку обдарованості. На особливу увагу заслуговують періодичні видання, що містять ексклюзивні матеріали про розвиток дитячих здібностей і талантів (тести, методики, тренінги розробки уроків, досвід роботи з обдарованими дітьми кращих дошкільних та загальноосвітніх навчальних закладів). До таких видань належать журнали «Обдарована дитина» (1998–2014 рр.) та «Освіта та розвиток обдарованої особистості» (2012–2016 рр.).

Аналіз вітчизняної системи освіти для обдарованих дітей свідчить, що незважаючи на певні досягнення в цій галузі, в Україні є потреба удосконалити механізми, які призведуть до усунення недоліків у роботі з обдарованими дітьми та сприятимуть організації ефективного навчання й виховання дітей цієї категорії.

У дослідженні запропоновано рекомендації щодо впровадження позитивного досвіду Великої Британії в роботі з обдарованими дітьми у вітчизняну освітню практику на рівні нормативного, організаційно-інституційного, комунікативного складників:

– *нормативний складник*: удосконалення законодавчо-нормативної бази з метою досягнення успіху в справі розвитку творчого та інтелектуального потенціалу молодого покоління України; розробка та впровадження наскрізної Національної програми навчання обдарованих школярів, яка повинна охопити усі ланки освіти та реалізуватися на різних рівнях (місцевому, регіональному та національному); розробка стандартів якості освіти, які передбачають ефективні заходи для обдарованих учнів і студентів на місцевому, регіональному та національному рівнях;

– *організаційно-інституційний складник*: забезпечення системності в підготовці вчителів до роботи з обдарованими учнями; визнання провідної ролі школи в роботі з обдарованими дітьми; посилення фінансового забезпечення освіти обдарованих на різних рівнях (місцевому, регіональному, національному); запровадження в Україні механізмів стимулювання недержавного (громадського) сектору освіти обдарованих дітей з метою збільшення кількості благодійних організацій та товариств, метою діяльності яких була б підтримка обдарованих дітей та молоді;

– *комунікативний складник*: створення мережі спеціалізованих періодичних видань (для учителів-координаторів роботи з обдарованими дітьми, для обдарованих дітей, для їхніх батьків); заохочення провідних учених і вчителів-практиків до публікації результатів своїх досліджень із означеної проблеми на сторінках загальнопедагогічних газет і журналів; розвиток інтернет-ресурсів, які б надавали вичерпну інформацію шкільних переписів про ефективне навчальне забезпечення для обдарованих і талановитих дітей та їх ідентифікацію, а також інформували про політику уряду щодо освіти обдарованих і талановитих школярів.

Отже, система освіти обдарованих школярів у Великій Британії характеризується цілісністю, що забезпечується сукупністю організаційно-педагогічних засад та значним теоретичним і практичним досвідом, врахування якого є вагомим для процесу становлення системи освіти обдарованих дітей і в Україні.

ВИСНОВКИ

У дисертації наведено теоретичне узагальнення та вирішення важливого й актуального завдання, що полягає у виявленні та розкритті організаційно-педагогічних засад розвитку освіти обдарованих школярів у Великій Британії та визначенні можливостей використання досвіду цієї країни у вітчизняній освітній практиці. Результати проведеного дослідження засвідчили досягнення мети й розв'язання поставлених завдань, що дало можливість зробити такі **висновки**:

1. Здійснено аналіз теорії та практики обдарованості дітей, який засвідчив, що сьогодні вчені продовжують працювати над концепцією обдарованості. Існує близько ста визначень терміна «обдарованість», в яких обдарованість дитини ототожнюють з її раннім розвитком і розумовою зрілістю, творчим і розумовим потенціалом. Розуміння та тлумачення самого поняття «обдарованість» постійно зазнає змін, тому вчені не дійшли згоди щодо визначення означеного феномена.

Враховуючи основні підходи до освіти обдарованих і талановитих школярів – східну та західну філософію, – представники різних напрямів (матеріалісти, есенціалісти та модерністи) роблять спроби розкрити концепції обдарованості, наявні у світовій педагогічній науці: *загальна концепція* розглядає обдарованість як виняткове вміння міркувати, абстрактно мислити, розв'язувати проблеми і отримувати знання; *концепція різноманітності* передбачає, що обдарована особистість може виявляти відмінні знання хоча б в одній (не обов'язково у всіх) сфері знань; *соціально-культурна концепція* обдарованості враховує соціалізацію та виховання особистості в різних культурних середовищах і визнає, що обдарованість є відносним поняттям, яке витлумачується по-різному в межах різних соціально-культурних груп.

2. Аналіз сучасної системи освіти Великої Британії дає можливість стверджувати, що багатоступенева структура початкової та середньої ланки британської школи спрямована на поступову ідентифікацію обдарованих і талановитих школярів та їх групування відповідно до положень Національної програми для освіти обдарованих і талановитих Англії (England's National Programme for Gifted and Talented Education), а також на розвиток їхніх здібностей на кожному етапі та забезпечення рівних можливостей для усіх обдарованих незалежно від їхнього соціального статусу, місця проживання, етнічної та статевої ознак.

Структура навчання обдарованих школярів у Великій Британії реалізується через стандарти якості, положення Національної програми для освіти обдарованих і талановитих Англії (England's National Programme for Gifted and Talented Education), організації, інформаційні мережі, проекти. Завдяки цьому визначено стратегічний напрям подальшого розвитку, який передбачає індивідуальний підхід

до процесу ідентифікації та створення обов'язкового реєстру школярів цієї категорії у національній системі освіти обдарованих, що визначається балансом між досконалістю й об'єктивністю в процесі навчання.

Охарактеризовано політику уряду Великої Британії щодо ідентифікації обдарованих школярів, що реалізується насамперед через Департамент освіти та професійної підготовки Великої Британії (Department of Education and Training, UK), який визначає термін «обдаровані і талановиті» як загальноприйнятий для ідентифікації цієї категорії дітей.

З'ясовано вимоги Департаменту освіти та професійної підготовки Великої Британії щодо ідентифікації обдарованих і талановитих школярів:

- розробка та постійне удосконалення стандартів якості освіти, які передбачають ефективні заходи для обдарованих учнів на шкільному, класному та місцевому рівнях;

- відсутність директивного підходу щодо методів ідентифікації (зумовлені можливою віковою різницею та особливостями навчальних предметів) та надання школам можливості визначати критерії обдарованих і талановитих учнів;

- обов'язковість ведення шкільного реєстру обдарованих і талановитих учнів, який інформує про соціально-економічний рівень сім'ї, в якій виховується така дитина, її статеву та етнічну приналежність;

- надання школам права на визначення кількості обдарованих і талановитих учнів з урахуванням підвищення стандартів навчання для таких учнів;

- створення інтернет-ресурсів, які надають вичерпну інформацію зі шкільних переписів про ефективне навчальне забезпечення для обдарованих і талановитих дітей та особливості їх ідентифікації, а також про освітню політику в цій галузі.

3. Виокремлено напрями модернізації освіти обдарованих школярів у Великій Британії, як-от:

- *постійне удосконалення навчально-методичного забезпечення розвитку змісту освіти обдарованих школярів* шляхом: створення чіткої навчальної програми, яка б поєднувала навчання в класах та позашкільну діяльність; співпраці координаторів з питань освіти для обдарованих і талановитих школярів (з числа педагогічних представників школи) із учителями, батьками, однолітками потенційно обдарованих і талановитих учнів для об'єктивної оцінки не лише їхніх інтелектуальних, творчих, а також особистісних якостей; підготовки учителів до відбору обдарованих і талановитих учнів за допомогою відповідних програм підтримки вчителів на державному, регіональному, районних рівнях, а також державних освітніх структур (Національна академія для обдарованої і талановитої молоді (The National Academy for Gifted and Talented Youth), Національна асоціація для здібних дітей у навчанні (National Association for Able Children in Education), онлайн-ресурси для педагогів «Інструменти для вчителя» (Teacher Tools) та ін.);

- *розвиток освіти для окремих категорій обдарованих школярів* з метою: реалізації інклюзивного підходу до ідентифікації учнів із особливими освітніми потребами та пошуку шляхів задоволення освітніх потреб обдарованих учнів із малозабезпечених сімей як складника соціальної політики Великої Британії; зменшення розриву в рівні навчальних досягнень обдарованих і талановитих

школярів з неблагополучних сімей, вихідців з етнічних груп, для яких англійська мова не є рідною мовою, та рівні навчальних досягнень їхніх обдарованих однолітків зі соціально благополучних родин;

– *реалізація навчальних проектів як чинника удосконалення освіти для обдарованих учнів у Великій Британії* («Якісна освіта у містах» («Excellence in Cities»); Національна програма для освіти обдарованих і талановитих школярів Англії (England's National Programme for Gifted and Talented Education); «Виклики Лондона» (London Challenge); «Обдаровані і талановиті Лондона» («London Gifted and Talented» та ін.);

– *діяльність асоціацій, організацій та державних і громадських товариств*: Національної асоціації для здібних дітей у навчанні (National Association for Able Children in Education), організації «Голос обдарованих і талановитих» (Voice Gifted and Talented) та ін.

4. Вивчено стан освіти обдарованих школярів в Україні за такими основними складниками: *нормативний складник* представлений низкою нормативних документів (закони України, укази Президента України, державні та міжнародні програми, положення про олімпіади, конкурси, турніри, акції та ін.), що передбачають формування цілісної загальнодержавної системи виявлення та підтримки обдарованих дітей і молоді; *організаційно-інституційний складник* охоплює *державний сектор* (діяльність спеціалізованих науково-дослідних установ та їхніх структурних підрозділів – Інститут обдарованої дитини НАПН України та ін.; організація та проведення низки наукових, науково-практичних та методичних заходів міжнародного, всеукраїнського та регіонального рівня (науково-практичні конференції, семінари, круглі столи, конкурси, фестивалі, виставки; літні форми роботи з обдарованими дітьми та молоддю; Мала академія наук України; всеукраїнські предметні олімпіади та ін.) та *недержавний (громадський) сектор*, який представлений діяльністю незначної кількості благодійних організацій (благодійна організація «Обдаровані діти – майбутнє України»); *комунікативний складник* (засоби масової інформації, що відображають актуальні питання в галузі теорії і практики розвитку обдарованості (журнали «Обдарована дитина», «Освіта та розвиток обдарованої особистості»).

З урахуванням недоліків, виявлених у вітчизняній практиці освіти обдарованих дітей, розроблено практичні рекомендації щодо впровадження позитивного британського досвіду у вітчизняну практику на рівні основних складників змісту освіти обдарованих школярів – нормативного, організаційно-інституційного, комунікативного.

Проведене дослідження не вичерпує всіх аспектів порушеної проблеми. Перспективи подальших наукових пошуків пов'язуємо із вивченням досвіду освіти обдарованих школярів та підготовки фахівців відповідного профілю у високорозвинених країнах з метою його впровадження у вітчизняну педагогічну практику.

СПИСОК ОПУБЛІКОВАНИХ ПРАЦЬ ЗА ТЕМОЮ ДИСЕРТАЦІЇ

Наукові праці, в яких опубліковані основні наукові результати дисертації

1. Будз І. Диференціація як основа навчальних програм для обдарованих школярів у Великій Британії та США / І. Будз // Гуманізація навчально-виховного процесу : зб. наук. праць. – Слов'янськ : СДПУ, 2010. – Спецвип. 5, ч. 1. – С. 238–245.
2. Будз І. Ф. Роль національної організації «Обдаровані і талановиті школярі Лондона» у формуванні змісту освіти для обдарованої молоді Великої Британії / І. Ф. Будз // Вища освіта України : теорет. та наук.-метод. часопис. – К. : Гнозис, 2011. – Т. I (26) : Темат. вип. «Вища освіта України у контексті інтеграції до європейського освітнього простору». – С. 76–81.
3. Будз І. Особливості ідентифікації та підтримки окремої категорії обдарованих і талановитих школярів Великої Британії / І. Будз // Гуманізація навчально-виховного процесу : зб. наук. праць. – Слов'янськ : ДВНЗ ДДПУ, 2012. – Спецвип. 11, ч. 1. – С. 246–252.
4. Будз І. Особливості організації моделі освіти для обдарованих і талановитих школярів Англії / І. Будз // Вища освіта України : теорет. та наук.-метод. часопис. – К. : Гнозис, 2012. – Дод. 3 до № 1, т. II : Темат. вип. «Міжнародні Челпанівські психолого-педагогічні читання». – С. 31–36.
5. Будз І. Практичний досвід Великої Британії в ідентифікації обдарованих і талановитих школярів / Ірина Будз // Проблеми підготовки сучасного вчителя: збірник наукових праць Уманського державного педагогічного університету імені Павла Тичини. – Умань : ПП Жовтий О. О., 2012. – Вип. 5, ч. 1. – С. 195–200.
6. Будз І. Ф. Національні організації та інноваційні проекти у формуванні змісту освіти для обдарованих і талановитих школярів Великої Британії / Ірина Федорівна Будз // Освіта та розвиток обдарованої особистості : щомісячн. наук.-метод. журн. – 2012. – № 3–4. – С. 142–145.
7. Будз І. Ф. Концепции одаренности в образовательном контексте Великобритании / И. Ф. Будз // Вектор науки Тольяттинского государственного университета : ежеквартал. науч. журн. Сер. : Педагогика, психология. – 2013. – № 2 (13). – С. 56–59.
8. Budz I. Theoretical foundations of future researches in gifted education / Irina Budz // Zeszyty Naukowe Wyższej Szkoły Turystyki i Ekologii w Suchej Beskidzkiej. – 2014. – № 6. – P. 67–76.
9. Будз І. Зміст поняття «обдарованість» у теорії та практиці освіти обдарованих школярів у Великій Британії / Ірина Будз // Науковий вісник Чернівецького університету : зб. наук. праць. Сер. : Педагогіка та психологія. – Чернівці : ЧНУ, 2015. – Вип. 760. – С. 17–24.
10. Будз І. Основні аспекти освіти обдарованих школярів в Україні / Ірина Будз // Науковий вісник Чернівецького університету : зб. наук. праць. Сер. : Педагогіка та психологія. – Чернівці : ЧНУ, 2015. – Вип. 759. – С. 16–24.
11. Будз І. Ф. Британська модель освіти обдарованих школярів як частина загальнонаціональної політики / Ірина Федорівна Будз // Вісник Черкаського

університету : зб. наук. праць. Сер. : Педагогічні науки. – 2015. – № 32 (365). – С. 26–31.

Опубліковані праці апробаційного характеру

12. Тадеєв П. О. Організація навчання обдарованих школярів в Англії / П. О. Тадеєв, І. Ф. Будз // Вища освіта України : теорет. та наук.-метод. часопис. — Рівне : віддруковано ПП Баришев К. В., 2010. – Т. 3 (38) : Темат. вип. «Педагогіка вищої школи : методологія, теорія, технології». – С. 308–318.

13. Будз І. Ф. Роль учителя у процесі ідентифікації обдарованих і талановитих учнів у Великій Британії / Ірина Федорівна Будз // Нова педагогічна думка : наук.-метод. журн. – Рівне : РОІППО, 2011. – Спецвип. – С. 25.

14. Будз І. Ф. Дидактичні основи побудови навчальних планів, програм та навчальної літератури для обдарованих школярів Великої Британії / І. Ф. Будз // Проблеми розвитку вищої школи та економіки в ХХІ столітті : зб. тез учасників міжнар. наук.-практ. конф. (Рівне, 3–4 жовт. 2013 р.). – Рівне : РВЦ МЕРУ ім. акад. С. Дем'янчука, 2013. – С. 145–148.

15. Budz I. Modern Trends in Gifted Education / Irina Budz // Inclusive Society-Well-Being-Participation. – 2015. – P. 160–166.

АНОТАЦІЇ

Будз І. Ф. Розвиток освіти обдарованих школярів у Великій Британії. – На правах рукопису.

Дисертація на здобуття наукового ступеня кандидата педагогічних наук за спеціальністю 13.00.01 – загальна педагогіка та історія педагогіки. – Хмельницька гуманітарно-педагогічна академія МОН України, Хмельницький, 2016.

У дисертації наведено теоретичне узагальнення та вирішення важливого й актуального завдання, що полягає у виявленні та розкритті організаційно-педагогічних засад розвитку освіти обдарованих школярів у Великій Британії. Здійснено аналіз стану розробленості наукової проблеми та розкрито концепції обдарованості, наявні у світовій педагогічній науці. Охарактеризовано систему освіти обдарованих школярів у Великій Британії та висвітлено політику британського уряду щодо ідентифікації обдарованості. Виокремлено напрями модернізації освіти обдарованих школярів у Великій Британії. Вивчено стан освіти обдарованих школярів в Україні та розроблено практичні рекомендації щодо врахування практичного досвіду Великої Британії у вітчизняній освітній практиці.

Ключові слова: обдаровані, талановиті, освіта обдарованих, обдаровані школярі, Велика Британія, освіта обдарованих школярів в Україні.

Будз І. Ф. Развитие образования одаренных школьников в Великобритании. – На правах рукописи.

Диссертация на соискание ученой степени кандидата педагогических наук по специальности 13.00.01 – общая педагогика и история педагогики. – Хмельницкая гуманитарно-педагогическая академия МОН Украины, Хмельницкий, 2016.

В диссертации приведено теоретическое обобщение и решение важной и актуальной задачи, заключающейся в выявлении и раскрытии организационно-

педагогических основ развития образования одаренных школьников в Великобритании. Проведен анализ состояния разработанности научной проблемы и раскрыты концепции одаренности, имеющиеся в мировой педагогической науке. Охарактеризована система образования одаренных школьников в Великобритании и освещена политика британского правительства по идентификации одаренности. Выделены направления модернизации образования одаренных школьников в Великобритании. Изучено состояние образования одаренных школьников в Украине и разработаны практические рекомендации по учету практического опыта Великобритании в отечественной образовательной практике.

Ключевые слова: одаренные, талантливые, образование одаренных, одаренные школьники, Великобритания, образование одаренных школьников в Украине.

Budz I. F. Education Development of Gifted Schoolchildren in Great Britain. – Manuscript.

Thesis for a degree Candidate of Pedagogical Sciences, speciality 13.00.01 – General Pedagogy and History of Pedagogy. – Khmelnytskyi Humanitarian-Pedagogical Academy Ministry of Education and Science of Ukraine, Khmelnytskyi, 2016.

The thesis presents theoretical generalization and solving currently important task that consists in determination and disclosure of organizational and pedagogical principles of education development of gifted schoolchildren in Great Britain.

The analysis of the theory and practice of children's giftedness has been carried out and it implies that today scientists continue to work on the concept of giftedness. There are about a hundred definitions of the term «giftedness» which homologate giftedness of a child with his or her early development and mental maturity, creative and intellectual potential. Understanding and interpretation of the concept of «giftedness» is constantly changing because scientists have not agreed on the definition of the specific phenomenon.

Content of the concepts «gifted» (those who demonstrate abilities in one (or more) subjects), «talented» (capable in sport, music, art, acting) etc. have been clarified.

The concepts of giftedness existing in the world pedagogic sciences have been revealed. Taking into account the main approaches to education of gifted and talented schoolchildren - Eastern and Western philosophy - representatives of different directions (materialists, essentialists and modernists) are attempting to reveal the concepts of giftedness existing in the world pedagogic sciences: the general concept considers giftedness as an exceptional ability to think, think abstractively, solve problems and gain knowledge; the concept of diversity implies that a gifted person can demonstrate excellent knowledge of at least one (not necessarily all) field of knowledge; the social and cultural concept of giftedness considers socialization and upbringing of an individual in different cultural environments and acknowledges giftedness a relative concept that is interpreted diversely within different social and cultural groups.

The education system of gifted schoolchildren in Great Britain has been characterized. It has been found out that the multilevel structure of primary and secondary British school aimed at the gradual identification of gifted and talented pupils

and their grouping under the regulations of England's National Programme for Gifted and Talented Education and the development of their abilities at each stage and provision of equal opportunities for all gifted regardless of their social status, place of residence, ethnicity and gender.

The structure of education of gifted schoolchildren in Great Britain is realized through quality standards, regulations of the National Programme for Gifted and Talented Education, organizations, networks and projects. In consequence, the strategic direction of further development has been defined, that provides an individual approach to the identification process and the establishment of a mandatory register of schoolchildren of this category in the national education system of gifted in particular that consists in excellence and objectivity in the educative process.

The policy of the UK government regarding the identification of gifted and talented schoolchildren has been characterized. It is implemented initially through the Department of Education and Training which defines gifted and talented children as those who are capable in one or more areas and far ahead their peers; gifted are those who are capable in one or more subjects, and talented are those who are talented in sport, music, art, acting.

The requirements of the Department of Education and Training of the UK on identification of gifted and talented schoolchildren have been found out: development and continuous improvement of education quality standards, which provide effective measures for gifted pupils and students at school, classroom and local levels; absence of prescriptive manner to identification methods (due to possible age differences and aspects of subjects) and providing schools with the possibility to define criteria of gifted and talented schoolchildren; mandatory introduction of the school register of gifted and talented schoolchildren, that informs about a socio-economic level of a family in which a child is brought up, his gender and ethnicity; giving schools the right to determine the number of gifted and talented schoolchildren considering increase of education standards for such pupils; creating numerous online resources that provide complete information from school registers about effective training provision for gifted and talented schoolchildren and especially their identification, as well as the educational policy in this field.

Areas of modernization of gifted education in Great Britain have been determined: continuous improvement of educational and methodological support of education content development of gifted schoolchildren; education development of certain categories of gifted schoolchildren; implementation of educational projects as a factor of improving gifted education; activities of associations, organizations, governmental and public societies.

The state of gifted education in Ukraine has been studied. Taking into account the deficiencies identified in the national practice of gifted education, practical recommendations for implementing positive experience of Great Britain in domestic practice at the level of the main components of the gifted education content – legislative, organizational and institutional, communicative – have been developed.

The main principles of comparative pedagogy and comparative analysis of the experience of gifted education in Ukraine and Great Britain have been further developed.

Key words: gifted, talented, gifted education in Ukraine.

n, gifted schoolchildren, Great Britain,

Підписано до друку 28.01.2016 р. Формат 60x84/16.
Друк офсетний. Кегль Times New Roman. Ум. друк. арк. 0,9.
Наклад 100 прим. Замовлення № 11.

Видавець і виготовлювач ФОП Цюпак А. А.
м. Хмельницький, вул. Ломоносова, 17.
тел. (0382) 67-09-87

Свідоцтво про держреєстрацію видавців, виготівників та

розповсюджувачів видавничої продукції
Серія ХЦ № 019 від 25.02.2002 р.